Скороход І.С.
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародних економічних відносин,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-573-3-26

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ ЕКОЛОГІЧНИМИ ТОВАРАМИ

Формування екологічно орієнтованої моделі зовнішньоекономічної діяльності є стратегічним пріоритетом сучасної державної політики України. Нині «зелений» перехід став економічною необхідністю та ключовою умовою для збереження конкурентоспроможності українського експорту. Зокрема, посилення європейських екологічних стандартів безпосередньо зобов'язує національну промисловість до адаптації та декарбонізації. Тому участь України в міжнародній торгівлі екологічними товарами є стратегічно важливим напрямом, який поєднує виконання міжнародних зобов'язань, насамперед, в рамках Угоди про асоціацію з ЄС.

Україна послідовно впроваджує інструменти «зеленої» політики, орієнтованої на інтеграцію у світові екологічні ринки. Важливим кроком у цьому напрямі стало прийняття у 2024 році Національного плану з енергетики та клімату до 2030 року, розробленого Міністерством економіки, довкілля та сільського господарства України. Даний документ визначає стратегію переходу до низьковуглецевої економіки, зокрема через декарбонізацію енергетики, підвищення ефективності ресурсокористування та розвиток чистих технологій у виробництві [1].

Реалізація ініціативи «Зелена платформа України», яка об'єднує уряд, бізнес і міжнародних партнерів у процесі відновлення країни на принципах сталого розвитку, передбачає запровадження спеціальних фінансових механізмів для підтримки експортерів, що впроваджують стандарти ESG, сертифікацію виробництв за ISO 14001, розвиток екологічного аудиту та «зелених» кластерів промисловості [2].

Значна увага приділяється гармонізації українського законодавства з нормами ЄС, зокрема імплементації Регламенту ЄС № 2023/956, який встановлює Механізм коригування вуглецевої межі (CBAM), що впливає на торгівлю сталлю, цементом, електроенергією та алюмінієм [3]. Для збереження доступу на ринки ЄС Україна має розробити національну систему моніторингу викидів та звітності, що відповідатиме європейській. У цьому контексті важливим напрямом є співпраця з OECD та UNCTAD, які надають методологічну підтримку щодо оцінки «зелених» ланцюгів постачання.

У межах співпраці зі Світовим банком та ЄБРР Україна отримала підтримку через програми “Green Trade Facilitation” та “Ukraine Facility”, які спрямовані на екологічну модернізацію експортоорієнтованих підприємств. Ці програми фінансують встановлення очисних систем, модернізацію енергоємних виробництв, впровадження біопалива та розробку екологічних стандартів для малих і середніх підприємств. Основна мета запровадження таких механізмів полягає у тому, щоб перетворити екологічну відповідальність на економічну вигоду, де скорочення викидів і впровадження інновацій збільшують експортний потенціал та підвищують конкурентоспроможність продукції на міжнародному ринку [4; 5].

Значний вплив на експортну структуру мають Угоди про вільну торгівлю з ЄС, Канадою, Великою Британією та іншими партнерами, які містять екологічні розділи, що вимагають дотримання природоохоронних стандартів. За даними міжнародної організації OECD у 2024 році понад 60% українського експорту до ЄС вже охоплено положеннями щодо сталого розвитку. Таким чином, продукція з високим вуглецевим слідом або неефективним використанням ресурсів поступово втрачатиме конкурентоспроможність [6].

Слід зазначити, що за період 2022–2024 рр. у зовнішньоекономічній діяльності України спостерігається поступове зростання частки екологічно орієнтованих товарів. За даними UNEP та WTO у 2024 р. близько 14% українського експорту припадало на екологічні товари – обладнання для відновлюваної енергетики, агроекологічну продукцію, вторинну сировину тощо. Водночас експорт енергоємних товарів (метали, цемент, добрива) скоротився на 8% у порівнянні з 2020 р., що свідчить про структурну переорієнтацію економіки на сталий розвиток [7; 8].

Одним із ключових напрямів розширення участі України в міжнародній торгівлі екологічними товарами є розвиток відновлюваної енергетики, аграрного експорту з низьким вуглецевим слідом і металургії з декарбонізованим виробництвом. Україна має великий потенціал у виробництві пелет, брикетів та біоетанолу з відходів сільського господарства (солома, лушпиння соняшника). В перспективі Україна може спеціалізуватися на виробництві комплектуючих або системних рішень (наприклад, інвертори, системи моніторингу) для вітрових та сонячних електростанцій, що відповідають міжнародним екологічним стандартам.

Потенційно найбільший ефект від екологічної трансформації економіки України може бути досягнуто у металургійному секторі, де впровадження технологій прямого відновлення заліза та використання водню у виплавці сталі забезпечує суттєве скорочення викидів парникових газів і підвищення енергоефективності виробництва.

Важливу роль відіграє також агропромисловий комплекс, орієнтований на розвиток органічного виробництва, мінімізацію використання хімічних добрив і впровадження агро-фотогальванічних систем, що дозволяє одночасно підвищити продуктивність і зменшити екологічний слід аграрного експорту. Україна має потенціал не лише для експорту сировини (зернові, олійні), але й переробленої органічної продукції (борошно, олія, корми для тварин, дитяче харчування).

Нині українські компанії беруть участь у глобальних ініціативах з декарбонізації. Наприклад, експортери металургії, які постачають продукцію до ЄС, активно впроваджують систему вуглецевого обліку відповідно до вимог EU ETS Monitoring Plan. Аграрні виробники переходять на сертифікацію Global G.A.P. і EU Organic, що підвищує конкурентоспроможність українських товарів на європейському ринку.

Україна також бере участь у міжнародних програмах UNEP та UNDP, спрямованих на підтримку зеленого експорту та розвиток потенціалу державних інституцій у сфері екологічної політики. Ці програми допомагають формувати спільні регіональні проєкти з країнами Центральної та Східної Європи, зокрема, з Польщею, Словаччиною, Румунією з метою створення єдиного ринку екологічних товарів та технологій.

На нашу думку, серед стратегічних напрямів активізації екологічно орієнтованої експортної діяльності України слід виділити:

– прискорене впровадження та дотримання міжнародних екологічних стандартів ISO, Global GAP, ЄС Organic;

– державну підтримку міжнародної екологічної сертифікації;

– залучення інвестицій у формування логістичних ланцюгів для експорту органічної продукції;

– поширення реклами українських екологічних товарів на міжнародних виставках та платформах під єдиним національним екологічним брендом.

Таким чином, участь України в міжнародній торгівлі екологічними товарами має розглядатися як стратегічна можливість для економічного відновлення та інтеграції у сучасну систему світової економіки. Реалізація екологічної модернізації експорту здатна перетворити Україну на впливового учасника нової європейської моделі сталого розвитку, у якій конкурентоспроможність визначатиметься не лише фінансовими показниками, а й відповідальністю перед довкіллям та майбутніми поколіннями.

Список використаних джерел:

1. Національний план з енергетики та клімату на період до 2030 року. URL: https://me.gov.ua/view/bb0b9ef5-ea96-4b8a-8f2f-471faf32c9df

2. Міністерство економіки України презентувало Зелену платформу на URC 2025. URL: https://me.gov.ua/News/Detail/d5335c95-435c-4b0a-ba7c-e84872bc84e2?lang=uk-UA

3. Regulation (EU) 2023/956 of the European Parliament and of the Council establishing a Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/956/oj/eng

4. Ukraine Facility Plan. URL: https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf

5. Trade Facilitation Programme – Supporting Ukraine. URL: https://www.ebrd.com/content/dam/ebrd_dxp/assets/pdfs/trade-facilitation-programme/factsheets/supporting-ukraine.pdf

6. Trade and environmental sustainability. OECD. URL: https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/trade-and-environmental-sustainability.html

7. Global Resources Outlook 2024. UNEP. URL: https://www.unep.org/resources/Global-Resource-Outlook-2024

8. Members take stock of sustainability discussions. WTO. URL: https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/tessd_05dec24_e.htm